

BIOGRAFIČNOST MARULIĆEVIH EPISTOLARNIH TEKSTOVA

Branko Jozić

UDK: 821.163.42.09 Marulić, M.-6

Izvorni znanstveni rad

Branko Jozić

Marulianum

S p l i t

branko.jozic@public.carnet.hr

Zanimanje neke zajednice za vlastitu prošlost pa tako i za vlastite velikane posve je razumljivo; na taj način ona utvrđuje svoj identitet te određuje svoju sadašnjost i budućnost. U Marulićevu slučaju srećom imamo sačuvan jedan njegov životopis iz pera njegova suvremenika i prijatelja Frane Božićevića.¹ Koliko god uvjetovan hagiografskom shemom i antičkim retoričkim postupkom, a time u našoj optici i manjkav, ipak nam podastire važne informacije o našem klasiku. No upravo je Božićevićovo izvješće – kako je *u jednom dijelu kuće odabrao sobičak s knjigama i tu skromno živio kroz četrdeset godina zatvoren s Muzama* – utjecalo na stvaranje predodžbe o Maruliću kao nekakvom eremitu. Tu sliku o njemu valja upotpuniti, u nekoj mjeri i ispraviti, jer on ipak nije živio u izolaciji, izdvojen od svijeta, »u tijelu mimo tijela«, nego je komunicirao sa suvremenicima iz svoje sredine, a i iz svijeta. Tà i sam Božićević piše i o njegovim brojnim prijateljskim vezama, čak i »na daljinu«, »na neviđeno«.²

Uostalom, Marulićeva komunikacija i sraslost sa svijetom u kojem je živio proizlazi iz same njegove javne službe. Njegova oporuka također daje naznake o bliskim, ne samo rodbinskim nego i prijateljskim vezama, zbog kojih nekim osobama ostavlja nešto od svojih dragocjenosti – knjige.³

---

¹ Znamo da je jedan napisao i Francesco Amulio iz Udina, oko 1600. g. Usp. *Notizie delle vite ed opere scritte da' letterati del Friuli raccolte da Gian-Giuseppe L i r u t i*, Venezia 1825, Vol. IV, Supplemento, str. 324).

² Usp. Frane B o ž i ć e v i ć, *Život Marka Marulića Splitsanina*. Priredio i preveo Bratislav Lučin, Književni krug Split – *Marulianum*, 2007, str. 35; 39-43.

³ Dominikancu Luki Urmaniću; svećeniku pustinjaku na Marjanu Matulu Glaviću; svećeniku pustinjaku Sv. Jeronima na Marjanu Luki; svećenicima Franji Babaliću i Rogeriju

Mozaik o Maruliću i njegovu svijetu valjano se dograđuje elementima iz samih njegovih tekstova. Za to su iznimno značajni i zahvalni njegovi epistografski sastavci, pri čemu sam sklon maksimalističkom određenju termina: uzmemo li u obzir cijeli korpus kako proznih tako i pjesničkih tekstova koji imaju adresata (pa i epigrame) – u kojima se Marulić obraća drugome, ali i tekstove posvećene Maruliću (epitafi) – pred nama izranja golema količina važnih podataka o našem pjesniku, o vremenu u kojem je živio i o njegovim suvremenima. U njima se isprepleću ulomci privatne komunikacije i one »za javnu uporabu« pa su to prvorazredni autentični dokumenti.

Naime, epistolografija nam se rastvara kao komunikacijski koridor, kroz koji se izvorne – autorske poruke organiziraju i postaju nezaobilazne istraživačke iradijacijske jezgre u sferi kontaktibilnosti s Marulićevim životopisom, djelom i djelovanjem.⁴ Promatrani *sub specie communicationis* ti književni sastavci nam uprisutnjuju i autora i njegove subesjednike, povijesnu zbilju i ambijentalnost; oni vrve svakovrsnim obavijestima pa možemo reći da im je biografičnost konstanta.

Zapravo, »kod naših renesansnih pjesnika poslanica od sviju žanrova ima najizraženiju licenciju za autobiografske sadržaje«.⁵ To znači da o subjektivitetu renesansnog pjesnika možemo iz poslaničkog diskurza suditi i zaključivati više i bolje nego iz nekih drugih žanrova, bilo lirskih, bilo narativnih.⁶ Otuda i veliko književnopovijesno značenje marulićevskih epistolarnih tekstova.⁷ U njima se razaznaju književnokulturni motivi, povijesne i socijalne teme, ali i mnogi autobiografski elementi: »s kim se autor družio, s kim kontaktirao, kako je promišljao sadržaj i svrhu svoga djela, što je mislio o vlastitom radu«.⁸ Premda su nakićene mnogim općim mjestima, poslanice su izvor vrijednih podataka i o povodu pisanja djela, o autorovu odnosu prema naslovljeniku, povezanosti s drugim autorima i izdavačkom mrežom; one su i dokument autorove svijesti o vlastitom tekstu (njegove poetike).

Capogrossu koji je prema oporuci trebao obaviti njegov pokop. Katkad pridodaje i poneku natuknicu o njihovoj vezi: mletački senator i konzul Dalmacije Augustin de Mula ga je veoma zadužio; biskup Toma Niger ga je mnogo volio; Jerolim Papalić je prijatelj – usp. »Marulićeva oporuka«. Priredio i preveo Lujo Margetić, *Colloquia Maruliana XIII*, Književni krug Split – *Marulianum*, 2005, str. 35.

⁴ Usp. Stanislav M a r i j a n o v i ć, »Marko Marulić u epistolografiji«, *Dani Hvarskog kazališta*, XV, Književni krug Split 1989, str. 237.

⁵ Tomislav B o g d a n, »Još jedan pjesnik Ranjinina zbornika«, *Umjetnost riječi*, 1-2/2003, str. 71.

⁶ Usp. Dunja F a l i š e v a c, »Poslanice Nikole Nalješkovića«, *Pučka krv, plemstvo duha*, Disput, Zagreb 2005, str. 120.

⁷ O Maruliću u epistografskoj tradiciji usp. Gorana S t e p a n i ć, »Retorika Marulićevih epistolarnih tekstova«, *Colloquia Maruliana XIII* (2004), str. 41-55. Marulićevim epistografskim korpusom u većoj ili manjoj mjeri bavili su se: Marijanović, Švelec, Milošević, Tomasović, Fisković, Runje, Fališevac, Stepanić, Jovanović, Lučin...

⁸ Gorana S t e p a n i ć, »Marulićevi latinski paratekstovi«, *Colloquia Maruliana XII* (2003), str. 64.

Pogledamo li samo Marulićeve stihove koji imaju adresata, zapaziti ćemo kako kroz njih u različitim orbitama oko njega izranja čitava plejada likova; iz njih štošta razabiremo i o tim osobama kao i o naravi Marulićeva odnosa s njima. Jedne cijeni zbog njihovih vrlina, vještina ili zasluga; s nekima ga vezuje blisko prijateljstvo, druge hrabri, prema trećima izražava poštovanje, četvrte kudi i ismijava... Nerijetko su ti sastavci, u kojima »subesjednicima« iznosi karakterne i moralne crte, katkad kroz satirički diskurs, prava skica za portret ili karikatura.⁹

Okrenemo li se proznim epistolarnim tekstovima – bilo da je riječ o privatnim pismima,¹⁰ bilo o poslanicama kojima svoja djela predstavlja i posvećuje nekim osobama, u kojima se njegov autorski glas obraća »sugovornicima«,¹¹ zatečeni smo količinom biografskih elemenata koje nam oni pružaju. U njima se piše »ja« ocrtava i u svojoj pojedinačnoj egzistenciji i u svojem socijalnom i kulturnom

⁹ Tako: Tripun Buća je vječni prijatelj; Jerolim Papalić je izvrstan, slavan svirač; a svirač na lutnji je i Alberti; ozbiljni Marin je pjevač; Franjo Srića, plesač; Katerin, hvarski pjesnik i pisac; pjesnik je i Ivan Asklepijan, Hanibal i Frane Božićević; Alviz je veoma upućen u ratarske vještine, Nikola je veseljak, Barbara resi i slava roda i ona književna; on je uvijek spreman pročitati Marulov pjesmotvor.

Lukša Bilša od ženinih grdnja i psovka spokoj je našao u grobu; Pamfag je loš pjesnik kao i Jakov Jakotin, koji je, štoviše, najgori pjesnik; Periklo se razmeće tjelesnim dobrima; Marka mrzi supruga; Bas je slab na nogama; Sabel podcjenjuje Marulića; Stjepan Capogrosso je bogataš; Bartol Ilir, kicoš; Marin je izgubio neposlušna sokola; Kipar Diodor je kipom ovjekovječio svoju umrlu dragu; Toma se zimi lagano odijeva; Peša je pijanac; a pijanac je i bogataš Kras; Tonči je pijanac i brbljavac; Bartol je kosmat; Marinelli je šašavi jahač; Ilija Babalić je u nekoj prigodi dobio batine; Čiço je ružan, a zaljubljen u ljepoticu; Bartol je igrač i gubitnik; njegov brat Šimun je kockar; Polifem je svaštar.

Pored navedenih tu su i njegove natuknice o osobama višega društvenog položaja: splitskom knezu Ivanu Krstitelju iz Molina; splitskom nadbiskupu Bartolomeju Averoldiju; mletačkim duždovima Leonardu Loredanu i Andrei Grittiju; zapovjedniku mletačkog brodovlja Domenicu Malipieru te papama Lavu X. i Klementu VII.

¹⁰ Uostalom, prvi njegov sastavak objavljen tiskom jest upravo pismo upućeno Jurju Šizgoriću u kojem se Marko pojavljuje u ulozi književnog prosuditelja. Sačuvana su nam i dva necjelovita pisma koja je upravo benediktinki Katarini Obirtića, pismo školskom sudrugu, bračkom svećeniku Marku Prodiću te sedam donedavno potpuno nepoznatih pisama od kojih četiri Jakovu Grasolariju i tri Jeronimu Čipiku. O tim pismima vidi: Josip B r a - t u l i ć, »Poslanice Marka Marulića Katarini Obirtić«, *Colloquia Maruliana* VII (1998), str. 27-29; Bratislav L u č i n, »Marulićevo pismo bračkom svećeniku Marku Prodiću«, *Colloquia Maruliana* III (1995), str. 103-109; Miloš M i l o š e v i ć, »Sedam nepoznatih pisama Marka Marulića«, *Colloquia Maruliana* I (1992), str. 5-31; Anton B e n v i n, »Prijateljstvo kao teološka tema u Marka Marulića«, *Kačić* 25(1993), sv. 25, str. 193-210.

¹¹ *Instituciju* je posvetio Jerolimu Čipiku; *Pedeset priča* i *Dijalog o Herkulu* Tomi Nigeru, koji je, šaljući mu govor nadbiskupa Bernarda Zanea, njemu uzvratio sličnu poslanicu; *Evandelistar* Franji Lučaninu, kantoru crkve sv. Marka; *Juditu* Dujmu Balistriliću, splitskom kanoniku prvopojcu i svome kumu; djelo *O poniznosti i slavi Kristovoj* Augustinu Muli, prvaku mletačkih senatora; *Davidijadu* kardinalu Dominiku Grimaniju; *In epigrammata priscorum commentarius* Dmini Papaliću. Među ta javna pisma, dakako, spada i *Poslanica papi Hadrijanu VI*, koju je popratio posvetom dominikancu, Kotoraninu Dominiku Bući.

kontekstu. Svi ti podatci omogućuju rekonstrukciju, a katkad i konstrukciju biografije, budući da mnogih podataka iz drugih izvora jednostavno nemamo.¹²

Tako, primjerice, možemo pročitati što ga je u pojedinim slučajevima ponukalo na pisanje. Osim vlastitih pobuda, jednom su primljeni darovi bili poticaj literarnom uzdarju: pismima u koja je utkao svoja razmatranja o odgoju (Prodiću); o pet dana stvaranja i o pet osjetila (K. Obirtića, koja mu je na Petrovo poslala ribe); o ljepoti i elokvenciji svete književnosti i nauka (Tomi Nigeru, koji mu je poslao Erazmova djela). Drugi se put radilo o zamolbama prijatelja da piše o određenoj temi.

Čitanjem ovih sastavaka stječemo uvid i u putove komunikacije. Općenito, izgleda da su se pisma razmjenjivala u relativno kratkom roku i uz pomoć raznih posrednika. Uputivši Jeronimu Ćipiku pismo 19. srpnja 1501., već 26. srpnja piše mu drugo, moleći ga da mu ne bude teško odgovoriti »s kakvom stvarčicom« jer su mu njegova pisma ugodna i velika utjeha (Pismo II, str. 39); štoviše, u Pismu III, u kojem čitamo da mu je prethodno poslao po nadžupniku Tomi (str. 41) Marko moli Ćipika da mu njegovo »uzorno djelo« (Milošević misli da se odnosi na *Juditu* – str. 10), ako se još nije započelo s tiskom, pošalje natrag »na koji dan«, a on će ga odmah vratiti bolje ispravljeno i s preinakama. Naime, iz raznih poslovnih razloga lađe su iz Splita često, gotovo svakodnevno, isplovljavale prema Veneciji.¹³ Prema arhivskim zabilješkama i sam je Marulić u nepuna dva mjeseca dvaput putovao u Mletke: 16. studenog 1481. i odmah potom 7. siječnja 1482. godine.¹⁴ Dopisivao se i s drugim Jeronimom – Calvom iz Vicenze, koji mu obećava češće pisati kad stigne u Dubrovnik gdje je učiteljevao.¹⁵

Iz Marulićevih epistolarnih tekstova (Posvete *Institucije* i pisama) između ostalog saznajemo da je s Jeronimom Ćipikom bio osobito blizak (prema njegovim riječima on mu je bio najbolji prijatelj – »*omnium amicorum meorum optime*«). Osim što su pripadali humanističkom krugu u kojem su se međusobno poticali na besmrtnost putem književnog stvaralaštva, surađivali su i u pravnim poslovima. Naime, prema notarskim spisima kaptolskog arhiva 21. ožujka 1480. njih dvojica su bili imenovani prokuratorima splitskih plemića Mihovila Avanzija i Frana Petrake, koje su zastupali u parnici pred duždem, zahtijevajući srebrni zalog koji su ovi na ime prihoda dužnih splitskoj nadbiskupiji bili dali bivšem splitskom nadbiskupu fra Zanettinu Dacreu (do 1476, potom biskup Trevisa). Posao su uspješno okončali otkupivši srebrni zalog.¹⁶ Bliskost potvrđuje i činjenica da je

¹² Usp. Dunja F a l i š e v a c, *nav. dj.*

¹³ Jedan od razloga jest mletačka odredba da se sav promet (uvoz i izvoz) iz dalmatinskih gradova morao odvijati preko Venecije (Ducali e terminazioni, Listine IX, 449; usp. Grga N o v a k, »Quaternus izvoza iz Splita 1475-76«, *Starohrvatska prosvjeta*, N. S. 2, br. 1-2, Zagreb – Knin 1928, str. 93).

¹⁴ U tom se razdoblju iz Splita u Mletke plovilo 13 puta (Državni arhiv, Zadar, Splitski arhiv, kutija 18, svezak 35, sveščić 1).

¹⁵ »*Dum Ragusium appulero: meas leges frequentiores litteras*« (*Evangelistarium*, Venetiis 1516, f. 150^v).

¹⁶ Giuseppe P r a g a, »L'arcivescovo di spalato fra Zanettino da Udine«, *Archivio storico per la Dalmazia*, Roma 1931, vol. XI, str. 370.

Marulićeva majka Dobrica u parnici s bratom 1474. Jeronima imenovala svojim zastupnikom.¹⁷ Premda od Jeronimova književnog rada nemamo ništa sačuvano, prema Božičeviću, on i brat mu Petar, uz ostale, svojim su pjesmama ožalili Marulićevu smrt.

Saznajemo također koje su ga teme zaokupljale, odnosno koja su pitanja mučila njega i njegove »sugovornike«. Primjerice, Jakov Grassolari, kanonik i vikar crkve sv. Marka te kancelar mletačkog Senata, pitao ga je o blizini Antikristova dolaska, tj. kraja svijeta. Markov je odgovor prava »prozna oda duhovnom prijatelju« (Milošević) nakon koje slijedi rasprava o Posljednjem sudu. Mogli bismo je okarakterizirati kao »mudrosni žanr« i umnogome je slična Senekinu pismu Luciliju, u kojem prijatelja savjetuje kako da se odnosi prema vremenu.¹⁸ Kao drugu važnu temu možemo izdvojiti ugroženost od Turaka te problem nejedinstva i nemorala kršćanskog svijeta, što je jedna od najfrekventnijih tema u čitavoj starijoj hrvatskoj književnosti (*Poslanica Hadrijanu VI*; pisma Čipiku). S Augustinom Mulom, koji je odlukom mletačkog Senata obnašao čast konzula Dalmacije i boravio u Splitu, prema Marulićevim riječima, često je razgovarao ne o pravničkim temama, nego o božanskim stvarima. Mulina ga se revnost prema Bogu toliko dojmila da je odlučio djelo na kojem je tada radio njemu posvetiti.¹⁹

Epistolarni je korpus pun i bibliografskih podataka zanimljivih ukoliko su to jedine vijesti o nekim njegovim djelima ili ukoliko sadrže izraze njegove autorske samosvijesti te druge podatke za uspostavu kronologije njegova opusa.

Zagubljeno djelo *O nasljedovanju Krista*, posvećeno nadbiskupu Zani, zasigurno različito od njegova prijevoda istoimenog djela Ivana Gersona (Tome Kempenca), osim u posvetnoj poslanici *Evangelistara* Franji Lučaninu, spominje također u svojim pismima kao i da ga je veći broj »naših ljudi« sa zadovoljstvom čitao.²⁰ Naručitelj je Jakov Grasolari (Pismo VI, str. 49) i njemu, čiji je sud veoma cijenio, Marulić dogotovljen tekst šalje na prosudbu i eventualno tiskanje (da se radilo o spomenutom hrvatskom prijevodu, Grasolari ga, dakako, ne bi mogao vrjednovati). Rukopis, koji mu je dostavio Markov brat Valerije, vjerojatno je kod njega i zapeo (Pismo VII, str. 53). Naime, Franji Lučaninu Marulić piše da mu ga je preko njegove volje uzeo svećenik kojemu se nije mogao ni smio opirati.²¹ Isto tako, da nedavno nije otkriven rukopis *Život svetog Jeronima*, Božičevićev spomen

¹⁷ Usp. Vedran G l i g o, »Cipiko, Jerolim«, *Hrvatski biografski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb 1989, sv. 2, str. 676.

¹⁸ Lucius Aneus S e n e k a, *Epistola* 1, u: Romano P e n n a, *Povijesno-kulturno okruženje kršćanskih početaka*, Naklada Bošković, Split 2005, str. 245-246.

¹⁹ Usp. Marko M a r u l i ć, *O poniznosti i slavi Kristovoj*. Preveo i priredio Branimir G l a v i ć i ć, Književni krug Split 1989, str. 55 (Posveta).

²⁰ Spominju ga i nakladnik Franjo Lučanin (»*Tertium Maruli de Imitatione Christi opus expectato*« – *Evangelistarium*, 1516, f. 150=151^v), životopisac Franjo Božičević (*nav. dj.*, str. 37) i Toma Niger (*Govori protiv Turaka*, priredio i preveo Vedran Gligo, Logos, Split 1983, str. 97).

²¹ Usp. Marko M a r u l i ć, *Evangelistar* I. Preveo i priredio Branimir Glavičić, Književni krug Split 1985, str. 43. Glavičić smatra da je riječ o nekom prijatelju iz Splita, možda Tomi Nigeru ili Jeronimu Čipiku (usp. *isto*, str. 253).

tog Marulićeva djela²² bio bi potvrđen samo u pismu Grasolariju. Posvetna poslanica Jeronimu Papaliću obavješćuje nas da je Petrarkinu kanconu *Ad Virginem beatam* s talijanskog na latinski preveo baš na Jeronimov zahtjev, kao što je na zahtjev Dominika Buće, čije je propovijedi »često« slušao i »u njima uživao«, napisao *Poslanicu Hadrijanu VI.* te mu je poslao na odobrenje i tiskanje.²³

Nadalje, budući da u posvetnoj poslanici *Institucije* Ćipika naziva arhiđakonom, to dovršenje *Institucije* pomiče prema 15. stoljeću i pridonosi vjerodostojnosti arhivskih podataka o njezinim izdanjima i prije onoga sačuvanog iz godine 1506. (1498, 1499, 1501). Naime, u kaptolskim spisima 1503. Jeronim se spominje već kao bivši arhiđakon (*quondam dominus Hieronymus Cipico archidiaconus*).²⁴

Slično je i s *Evandelistarom*. Šaljući svoja razmišljanja *O nasljedovanju Krista* na ogled i tiskanje u Pismu V. (bez oznake godine), Marulić traži da mu Grasolari pošalje nekoliko primjeraka *Evandelistara*. U Pismu VI. iz 1507, pisanom očito prije Pisma V, najavljuje da će Grasolarijevu traženju udovoljiti u roku od godine dana i poslati mu traženi rukopis *O nasljedovanju Krista*. Budući da je dio posla već bio gotov i da bi mu već bio udovoljio da ga obiteljski poslovi nisu omeli te da je Grasolarija veoma cijenio i iz prijateljskih, ali i poslovnih pobuda, pretpostaviti je da je Pismo V (u kojem javlja kako mu rečeni rukopis šalje) iz 1508. godine, a to znači i da je prvo izdanje *Evandelistara* tiskano ranije, svakako puno prije 1516 (Venetiis 1500; 1501).²⁵

U Pismu I. godine 1501. Ćipiku piše da je na talijanskom jeziku izradio manju, nažalost zagublenu, raspravu o uzrocima tlačenja »kršćana od strane nevjernika«. Također mu s osjećajem smjelosti priopćuje kako je dovršio »istoriju« o Juditi i Holofernu te »kako i slavenski jezik ima svoga Dantea«.

Nadalje, saznajemo i da je pisao sonete ne bi li se oslobodio nespokojsva koje su uz ostalo izazivali sukob i nevolje s Antonijem d'Albertijem nakon smrti brata mu Petra, o kojima je, pretpostavlja, Ćipiko obaviješten (III. pismo, str. 41-43). Taj samoispovjedni motiv izražava njegovo shvaćanje književnosti kao katarze te otpora i pribježišta pred tuđim negativnim utjecajima. Sonetni oblik pjesmo-

²² Usp. *nav. dj.*, str. 39.

²³ Usp. Marko Marulić, *Epistola ad Adrianum VI. P. M. = Poslanica papi Hadrijanu VI. = Epistle to Pope Adrian VI. 1522*, Zagreb-Split, 1994, str. 71-72.

²⁴ A. C. S. I f. 43; arhiđakon je bio od 1492. do 1502. (usp. Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975, str. 179; 337. Polazeći od Marulićeve naznake u *Ins VI*, 3 kako su navedene Kristove riječi izrečene prije 1466 godina, Drago Šimundža zaključuje da je *Institucija* napisana između 1496. i 1499. godine (»Glavna obilježja i kulturno-povijesno značenje Marulićeve *Institucije*«, u M. Marulić, *Institucija I*, Književni krug Split 1986, str. 17). O ovoj je problematici u časopisu *Marulić* dosta pisao Petar Runje, »Inkunabule Marka Marulića«: 4(1992), str. 476-479; »O ranim, nepoznatim izdanjima 'Institucije' Marka Marulića«: 6(1992), 705-709; »Evandelistar Marka Marulića – inkunabule«: 1(1993), 58-62; »Pisma Marka Marulića potvrđuju prije mu tiskana djela«: 6(1994), 1049-1052.

²⁵ Osim Runje usp. Ivan Kukuljević, »Marko Marulić i njegova doba«, *Pjesme Marka Marulića*, JAZU, Zagreb 1869, str. LIV.

tvorbe bio mu je staza »kojom iz nepodnošljive zbilje bježi u pjesničku oazu«. ²⁶ Nažalost, sačuvana su nam samo dva njegova soneta, a samom je Ćipiku nedvojbeno poslao cijelu rukovet (»certi altri«).

Preko epistolarnih sastavaka upravljenih suvremenima susrećemo se sa živim Markom, od krvi i mesa, koji živi u određenom vremenu i prostoru, okružen određenim ljudima, suočen s konkretnim lijepim i ružnim pojavama... Osobito njegova pisma Ćipiku svojom otvorenošću, osjećajnošću i samoispovjednim motivima, posebice glede podnošenja nesreća (bolesti i smrti u obitelji; teškoće oko obiteljskih poslova) i potrebe za prijateljskom potporom, podsjećaju na Ciceronova pisma Atiku. ²⁷ Premda sažeti, dirljivi su opisi kako se (bezuspješno) služio vezama da bi bolesna brata Ivana u svrhu liječenja s galije prebacio na kopno; kako je bratu Petru doveo liječnika Sivu iz Šibenika; kako je, izgubivši dva brata u jednome mjesecu, gledao i majku da vene jer od slabosti ne može žvakati hranu; kako je podnosio te i druge teške udarce razapet između osjećaja i razuma...

Općenito, njegov sačuvani epistolarni korpus kultiviran je i ugladen izraz kojim Marulić stupa u društveni ili kulturni krug adresata. On nam svjedoči o humanističkom prijateljevanju osoba različitih profesija i mimo granica gradova i država koje su ih dijelile i time posredno svijest o svojevrsnoj književnoj republici. Predočuje nam mrežu prijateljstva i djelomice uvid u njezin nastanak kad je riječ o osobama s kojima se vjerojatno nikad nije susreo: Marulića je Grasarariju hvalio zajednički im prijatelj Jerolim (Ćipiko – Pismo IV, str. 45); sam Marko moli Grasararija da ga preporuči Franji Lučaninu (Pismo V, str. 49) i da mu zahvali (VI, str. 51); preko Ćipika upućuje pozdrav opatu Borgognoniju, preporučuje mu se i stavlja na raspolaganje... Ton i birane riječi kojima se Marko obraća adresatima pokazuju da je posrijedi topao i srdačan odnos prema prijateljima, a ne samo *topoi* učtivosti i skromnosti.

Kad sve poznato usustavimo, slika o Maruliću i njegovu svijetu ukazat će nam se većom jasnoćom, a nadati se je i novim otkrićima (pronalazak životopisa iz pera Francesca Amulija bio bi zacijelo značajan prilog marulologiji). Ne treba posebno isticati da su svi bio-bibliografski podatci iz Marulićevih djela polazište za daljnja istraživanja u drugim književnim i povijesnim izvorima za stvaranje što cjelovitije i vjernije slike o Maruliću i njegovu svijetu.

²⁶ Usp. Mirko T o m a s o v i ć, »Marulić o sonetu«, *Colloquia Maruliana* IX (2000), str. 373.

²⁷ Marko Tulije C i c e r o n, Izbor iz pisama, priredila i prevela Teodora Shek-Vugrovečki, *Latina & Graeca*, 3 (2003), str. 82-92.

Branko Jozić

THE BIOGRAPHIC ELEMENTS IN MARULIĆ'S EPISTOLARY TEXTS

Frane Božićević has left us a succinct but invaluable description of the life and work of the celebrated writer of Split Marko Marulić. Nevertheless a mosaic of Marulić and his world can be very well built up from elements from his own writings, his epistolary compositions being here extremely important and rewarding. A vast amount of important data about our poet, and the time in which he lived and his contemporaries, emerge from them.

Literary and cultural subjects, historical and social topics and many autobiographical elements can be discerned in them. We learn with whom the author kept company, with whom he was in contact, and how he conceived of the content and purpose of his work, what he thought of his own productions. Although they are tricked out with many commonplaces, the epistles are also a source of valuable data concerning the reason for writing the works, the author's attitude to the addressee, the connections with other authors and the publishing network. They are documents of the author's understanding of his own writing (of his poetics). We can also find out which topics really occupied him, the issues that concerned both him and his interlocutors.

In addition, the epistolary corpus is full of bibliographic information that is interesting since it is the only reference to some of his works or because it contains expressions concerning or details useful for establishing a chronology of his oeuvre.

In general, his extant epistolary corpus is in the cultivated and polished expression used by Marulić for his social or cultural circle of correspondents. It tells us of Humanist friendships among persons of different professions, not limited by the boundaries of the cities and states that divided them, and thus indirectly tells of a kind of republic of letters. It shows to us a network of friendships and gives a partial insight into its origin, when we are concerned with persons who probably never met in person.

The available biographical and bibliographical data are a point of departure for further research in other literary and historical sources, and we may hope for new discoveries to provide a more complete and truthful picture of Marulić and his world.